

23. Єрмакова О. А. Соціальний капітал як важливий фактор економічного розвитку України та її регіонів / О. А. Єрмакова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління: збірник наукових праць. – 2016. – №847. – С.88–96.

24. Вахула Б. Я. Соціальні медіа як механізм протестної мобілізації в сучасному українському суспільстві / Б. Я. Вахула // Український соціум. – 2015. – Вип.1 (52). – С.34–43.

References

1. Coleman J. Kapytal sotsyalnyi y chelovecheskyi / J. Coleman // Obshchestvennye nauky y sovremennost. – 2001. – №3. – S.122–139.

2. Tajfel H., Turner J. C. An integrative theory of intergroup conflict / H. Tajfel, J. C. Turner // The Social Psychology of Intergroup Relations. Chicago, IL.; Nelson–Hall. – 1979. – P.33–47.

3. Van Stekelenburg J. The social psychology of protest / J. van Stekelenburg, B. Klandermans // Current Sociology. – 2013. – Vol.61, Issue 5–6. Access mode: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0011392113479314>

4. Oegema D. Why social movement sympathizers don't participate: Erosion and nonconversion of support / D. Oegema, B. Klandermans // American Sociological Review. – 1994. – Vol.59 (5). – P.703–722.

5. González R. Generalization of positive attitudes as a function of subgroup and superordinate group identifications in intergroup contact / R. González, R. Brown // European Journal of Social Psychology. – 2003. – Vol.33. – P.195–214.

6. Simon B. Identity and politicization among Turkish migrants in Germany: The role of dual identification / B. Simon, D. Ruhs // Journal of Personality and Social Psychology. – 2008. – Vol.95 (6). – P.1354–1366.

7. Stürmer S. The dual–pathway model of social movement participation: The case of the Fat Acceptance Movement / S. Stürmer, B. Simon, M. Loewy, H. Jörgen // Social Psychology Quarterly. – 2003. – Vol.66 (1). – P.71–82.

8. Leach C. W. Anger and guilt about in–group advantage explain the willingness for political action / C. W. Leach, A. Iyer, A. Pedersen // Personality and Social Psychology Bulletin. – 2006. – Vol.32. – P.1232–1245.

9. Fischer A. Beat them or ban them: The characteristics and social functions of anger and contempt / A. Fischer, I. Roseman // Journal of Personality and Social Psychology. – 2007. – Vol.93. – P.103–115.

10. Wright S. C. The relationship of perceptions and emotions to behavior in the face of collective inequality / S. C. Wright, D. M. Taylor, F. M. Moghaddam // Social Justice Research. – 1990. – Vol.4 (3). – P.229–250.

11. Davies J. C. Toward a Theory of Revolution / C. J. Davies // American Sociological Review. – 1962. – Vol.27. – No.1. – P.5–19.

12. Teoriya y metody v sovremennoi polytycheskoi nauke. Pod red. S. Larsena. – M.: ROSSPEN, 2009. – 751 s.

13. Piven F. F. Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail / F. F. Piven, R. A. Cloward. – New York: Pantheon Books, 1977. – 381 p.

14. Ziółkowski M. Kapitały społeczny, kulturowy i materialny i ich wzajemne konwersje we współczesnym społeczeństwie polskim [Social, cultural and material capital and its mutual conversion in contemporary Polish society] / M. Ziółkowski // Studia Edukacyjne. – 2012. – No.22. – S.7–27.

15. Burkynskyi B. V. Sotsyalnyi kapytal: sushchnost, ystochynyky y struktura, otsenka / B. V. Burkynskyi, V. F. Horiachuk // Ekonomyka Ukrainy. – 2013. – №1 (606). – S.67–80.

16. Bondarenko M. Yu. Sotsyalnyi kapital yak osnova rozvytku hromadianskoho suspilstva [Elektronnyi resurs] / M. Yu. Bondarenko. – Rezhym dostupu: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Bondarenko.pdf>.

17. Dementeva Y. N. Potentsyal protesta kak forma proiavlennya sotsyalnogo kapytala / Y. N. Dementeva // Problemy razvytiya terytoriy. – 2012. – Vyp.6 (62). – S.104–114.

18. Levchuk N. M. Sotsyalnyi kapital ta zdorovia naseleння v Ukraini / N. M. Levchuk // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. – 2011. – №1. – S.47–56.

19. Varynkyi V. O. Politychnyi mekhanizm aktyvizatsii sotsyalnogo kapitalu: dys. kand. polit. nauk: 23.00.02 / Varynkyi Vladyslav Oleksandrovych. – Odesa, 2015. – 210 s.

20. Yelahin V. P. Pro sutnist poniattia «sotsyalnyi kapital» ta yoho rol u protsesi rozbudovy sotsialnoi derzhavy / V. P. Yelahin // Aktualni

problemy derzhavnogo upravlinnia. – 2011. – №1 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/05.pdf>. – Nazva z ekrana.

21. Savko Yu. Hromadianske suspilstvo, sotsyalnyi kapital i politychna uchast / Yu. Savko // Visnyk Lviv. un–tu. Seriya: «Filosofski nauky». – 2002. – Vyp.4. – S.151–158.

22. Shuba O. Problemy sotsialnoi nerivnosti v Ukraini v konteksti sotsialnoi bezpeky / O. Shuba // Politychnyi menedzhment. – 2010. – №5. – S.143–146.

23. Yermakova O. A. Sotsyalnyi kapital yak vazhlyvyi faktor ekonomichnoho rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv / O. A. Yermakova // Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnika». Seriya: Problemy ekonomiky ta upravlinnia: zbirnyk naukovykh prats. – 2016. – №847. – S.88–96.

24. Vakhula B. Ya. Sotsialni media yak mekhanizm protestnoi mobilizatsii v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi / B. Ya. Vakhula // Ukrainykyi sotsium. – 2015. – Vyp.1 (52). – S.34–43.

Kliuchnyk R. M., Candidate of Political Sciences, Associate Professor of Department of Political Science and International Relations, Alfred Nobel University (Ukraine, Dnipro), nobelpolis@duan.edu.ua

Social capital as a factor of political protest forming

The purpose of the article is to consider the essence of social capital in the context of its influence on political protest forming. Problems of identification of protest group participants are considered. The role of poverty and relative deprivation in the forming of political protest is underlined. Trust is considered as a component of social capital. Social capital is considered as resource and institutional environment. System approach, structure and functional, comparative, case study and other methods are used in the article. It is proved that social capital as a factor of political protest forming is a multi-dimensional phenomenon. From psychological point of view, protest is based on anger and feat. Social approach proves the importance of trust and relation between social roles and expectations. Political approach considers social capital creating political pressure groups.

Keywords: political protest, social capital, social role, political system, social identity.

* * *

УДК 323.21:172.1 І. Берлін

Міщенко А. М.,
аспірантка кафедри політології філософського
факультету, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
mishchenkoann@i.ua

ЕТИЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ПРОТИРІЧ МІЖ ПОЛІТИКОЮ І МОРАЛЛЮ В КОНЦЕПЦІЇ ІСАЇЇ БЕРЛІНА

Проаналізовано сутність етизації політики на прикладі концепції плюралізму цінностей Ісаїї Берліна. Розглянуто можливості вирішення протиріч між політикою і мораллю через усвідомлення необхідності робити раціональний вибір між цінностями. Грунтовно чітко на поглядах І. Берліна, робиться висновок про очевидність взаємозалежності політики й моралі, яку необхідно осмислювати для запобігання можливим протиріччям. Мислителем підкреслюється, що у світі існує багато різних цінностей і моральних максимумів, проте в будь-якому разі їх є обмежена кількість, яку світогляд людини здатен сприймати, в протилежному випадку їх не можна назвати людськими. І єдиний спосіб, який здатний пом'якшити ситуацію вибору між цінностями – це спосіб встановлення пріоритетів, що передбачає відмову від крайніх позицій.

Ключові слова: політика, мораль, моральна дилема в політиці, етизація політики, Ісаїя Берлін.

Вирішення моральної дилеми в політиці є однією з найбільш дискусійних проблем політичної філософії ХХ століття. Не втрачає своєї актуальності в сучасному дискурсі й ціннісний підхід до політики (тобто її етизація). Етизація політики передбачає гармонію між ідеальними цілями та припустимими засобами їх виконання (тобто такими, які б не суперечили моральним принципам). Вихідною позицією прибічників цього підходу є те, що для людей характерне оцінювання всіх подій з точки зору моралі, не виключенням

є і політика. Штучне розділення політики та моралі призведе до нігілізму, втрати моральними принципами авторитету, а, отже, й до можливості появи тиранії.

Одним з найвизначніших представників даного підходу був Ісайя Берлін, який виступав за розгляд політики через призму цінностей. Його концепцію називають плюралізмом цінностей, що передбачає відсутність певних стандартів, за якими можна було б їх класифікувати. Мислитель зазначає, що ХХ століття відзначилося двома історично важливими напрямками: розвитком науки і технологій, а також ідеологічними бурями, які змінили життя практично кожної людини. «Великі рухи починалися з ідей, уявлень про те, якими були відносини між людьми, якими вони є, якими можуть бути, якими бути повинні й про те, як змінити їх заради вищої мети, яку бачать лідери чи навіть пророки, що ведуть за собою війська» [3, с. 7]. І саме ці ідеї, які в результаті істотно впливають на політичні реалії, досліджує етика. А політична філософія, в свою чергу, є етикою, що застосована до суспільства. Політична теорія також не може існувати поза етичним і аксіологічним аспектами. Важливим моментом для розуміння концепції І. Берліна є те, що саму політику він розглядав не з інституціональної точки зору, а як діяльність індивідів, а людям властиво оцінювати все що їх оточує за допомогою категорій добра і зла, а також найкращого та найгіршого. Відповідно, і теорію, що аналізує політичні події, можна вважати за таким принципом частиною етики. Тобто філософ наголошує на тому, що необхідність вирішення конфліктів породжує інтерес до ідей, які ці конфлікти живлять, адже саме ідеї розділяють людей на різні табори.

На думку мислителя, людство супроводжує віра в те, що у світі існує гармонія, тобто, що всі цінності, які вони пропагують, є поєднаними і навіть взаємозалежними. Саму ідею ідеального суспільства І. Берлін вважав не лише недосяжною, але й такою, що містить в собі протиріччя. Оточуюча нас реальність доводить, що насправді політична рівність суперечить ідеалу свободи, а справедливість і великодушність іноді можуть конфліктувати між собою. Відповідно, кожній людині доводиться вибирати з усього розмаїття цінностей і цей вибір є складною моральною драмою, оскільки обираючи щось одне, ми неодмінно відмітаємо інше і це може призвести до невиправних втрат. Отже, вихідним моментом соціалізації є розуміння того, що цінності часом є несумісними і конфліктують між собою. «Цінності можуть стикатися навіть в одному серці, проте з цього не випливає, що одні з них – правильні, а інші – ні. Суворая справедливість – абсолютна цінність для багатьох, але вона несумісна з милосердям, яке в конкретних випадках не менш цінне для тих самих людей» [3, с. 18]. Таким чином, процес зіткнення цінностей і момент вибору між ними визначає, якою є та чи інша людина. Крім того, цінності характеризуються таким поняттям як множинність, тобто їх незвідність і неможливість створення універсальної ціннісної системи, яка включала б всі цінності. Визнати це – значить відмовитися від ідеалістичного уявлення про гармонійне суспільство. У повсякденному житті люди стикаються з альтернативами, які є кінцевими й абсолютними, саме тому таке велике значення надається свободі вибору.

Необхідність жертвувати деякими цінностями в ім'я інших є важкою ношею для людства, оскільки кожен з нас зобов'язаний нести відповідальність за свій вибір і враховувати його наслідки. Жодна інша цінність не може компенсувати втрачену, в цьому сенсі не може бути компромісів, тому вибір між цінностями можна порівняти з вибором між добром і злом. Наприклад, людина може пожертвувати деякими своїми свободами заради рівності чи справедливості. «Але жертва не збільшує того, чим жертвують, а саме свободи, попри величезну моральну потребу в жертві за неї. Усе є тим, чим воно є: свобода – це свобода, а не рівність, чесність, справедливість, культура, людське щастя чи спокійна совість. Якщо свобода – моя, мого класу чи нації – ґрунтується на нещасті від злиднів інших людей, то система, що створює такі умови, несправедлива й аморальна» [1, с. 62–63]. Проте відмова від власної свободи, яка не призведе до збільшення свободи інших, означатиме лише абсолютну втрату свободи. І компенсація шляхом збільшення справедливості, рівності чи щастя цього не змінить. Крім цього, варто зазначити, що свобода тут розуміється як цінність сама по собі, а не як засіб досягнення якихось цілей чи як тимчасова потреба. Звісно, політика як інструмент вирішення соціальних проблем, має можливість це робити, але особливістю цієї сфери є те, що вирішення одних проблем породжує інші й це ще один аргумент, який доводить неможливість побудови гармонійного суспільства. Воно передбачає можливість співіснування цілей, а проблема засобів вирішується суто в технологічній площині, що позбавляє людину моральної, естетичної і духовної уяви. Фатальність такої ілюзії полягає в тому, що якщо людина вважає, що всі проблеми можна вирішити, вона не зупиниться ні перед чим задля досягнення цього і заплатять будь-яку ціну, навіть життя мільйонів; саме так діють більшість тиранів, в тому числі й у ХХ столітті. «Одні озброєні пророки намагаються врятувати людство, інші хочуть врятувати тільки свою расу через її високі якості, але, що б вони не казали, мільйони замучених у війнах і революціях – в газових камерах, гулагах та інших жахливих винаходах, котрими запам'ятується наше століття, – це ціна, яку люди мають заплатити за радість майбутніх поколінь» [3, с. 21–22]. Проте історія показала, що люди помирають заради абстрактних ідей, а ці ідеї ніяк не наближають до суспільної гармонії і в такому випадку продовження проповідування утопій про ідеальну людську організацію виглядають жахливою насмішкою над усіма цінностями і моральними принципами.

В той же час існує й категорія людей, яка звільнила себе від необхідності кожен раз робити драматичний вибір: одні з них обрали для себе авторитети, чії слова визнають законом, що не викликають жодного сумніву; інші ж зробили вибір на користь однієї чіткої моделі поведінки та конкретних принципів, яким слідує завжди, незважаючи на ситуацію й обставини. І. Берлін вважає таких людей жертвами власної недалекоглядності й наголошує на тому, що така поведінка не є результатом рефлексії, вона лише покликана полегшити життя тим, хто її сповідує. Таким чином, людям все ж варто робити аксіологічний вибір. І хоча уникнути його зовсім для більшості людей є неможливим, все ж можна

пом'якшити ситуацію шляхом встановлення пріоритетів, нехай навіть і не абсолютних. Умовно можна виокремити деякі універсальні цінності, які практично незмінні протягом століть. Вони зустрічаються у всіх суспільствах і залишаються актуальними: наприклад, любов, дружба, патріотизм, справедливість. Але важливо відзначити, що саме те, що багато цінностей претендують на універсальний статус, породжує конфлікти між ними. Головним суспільним обов'язком мислитель вважає необхідність уникати крайнощів, які призводять до страждань. Саме намагання балансувати і уникати революційного вирішення проблем може уберегти людство від необдуманих кроків, страждань мільйонів і кровопролиття.

Дуже важливе місце в політичній філософії І. Берліна посідає поняття свободи, яку він розглядає в двох іпостасях: як негативну свободу і, відповідно, позитивну. Поняття негативної свободи, на думку вченого, міститься у відповіді на запитання: в яких межах суб'єкту дозволено робити те, що він може, без втручання інших? Тобто людина вважається вільною до тієї межі, до якої ніхто не втручається в її діяльність, а навмисне втручання означає примус. Особиста свобода – потреба кожного, тому необхідно встановити межі втручання держави і окреслити особистий простір, наприклад, за допомогою законодавства, проте люди взаємозалежні, тому ці межі встановити вкрай важко. Розуміння свободи як звільнення від бажань, що не можуть здійснитися, відіграє основну роль і в політиці, і в етиці. Патерналізм при цьому є найгіршою формою взаємодії влади і суспільства, адже він заперечує незалежність людей і сприяє підкоренню їх бажань меті правителя, а це фактично заперечує саму людську суть. Така концепція раціонального мудреця, який на шляху до свободи поборює в собі всі нездійсненні бажання і мотиви, дуже актуальна за найнесправедливіших і найжорстокіших історичних реалій. З цього стає зрозумілим, чому розуміння негативної свободи як можливості робити те, що хочеться не є актуальним. Наприклад, за тиранії, правитель може змусити людей вдатися до такого зречення від бажань, «втєчі» від них і це відповідатиме наведеному тлумаченню свободи, проте насправді це антигеа політичної свободи.

Позитивне значення свободи впливає з відповіді на запитання: що є джерелом контролю, яке переконує людину робити саме так? Природним є те, що людина хоче сама бути володарем свого життя (бути суб'єктом, а не об'єктом). Прихильники концепції позитивної свободи пропонують доктрину визволення через розум. Принципи, які від початку є зовнішніми стосовно людини, вона повинна зрозуміти, а значить зробити своїми. Саме знання і розуміння роблять неможливими ірраціональні прагнення. «Я вільний, якщо, і лише в тому разі, я планую своє життя згідно зі своєю власною волею; плани тягнуть за собою правила; правило не гнобить і не приневолює мене, якщо я застосовую його до себе свідомо або сприймаю його без примусу, зрозумівши його, незалежно від того, хто вигадав це правило – я чи хтось інший, за умови, що воно раціональне, тобто узгоджується з доконечністю речей» [1, с. 80]. Тобто знання допомагає людині поставити раціональну мету і вберегтися від нездійснених бажань. Припускається, що таким же чином можна

побудувати і раціональну державу як таку, де б жили раціональні індивіди, які погоджувалися б з єдино можливими (знову ж таки раціональними, а значить і справедливими) законами. Саме ірраціональність людей заважає побудувати державу на підвалинах рівності й справедливості, породжуючи примус. Проте проблема полягає в тому, що не кожна людина готова діяти згідно з раціональними принципами, ставлячи раціональну мету і виходом з цієї ситуації постає той самий примус, за допомогою якого потрібно змусити людей вчиняти раціонально. Фактично, йдеться про виправдання авторитарних держав, адже історія підтверджує, що тирані часто обґрунтовують необмеженість своєї влади тим, що вони знають краще, що саме потрібно людям.

Поки людина живе в суспільстві, її сприйняття самої себе багато в чому залежить від її ж сприйняття іншими людьми; те саме стосується й етичних принципів та політичних поглядів. Перманентне перебування в суспільстві породжує бажання мати в ньому певний статус. А це означає, що бажання звільнитися від соціальної або політичної залежності веде до необхідності зміни поглядів і думок в інших членів суспільства. Таке розуміння ближче до солідарності, взаєморозуміння і передбачає необхідність взаємного визнання, наявності зв'язків з іншими членами суспільства, яких людина готова визнати «своїми». Тому часто політична історія знає ситуації, коли люди готові відмовитися від частини особистих свобод, які даються їм правителями ззовні заради панування «своїх» правителів, нехай і деспотичних, що є наслідком бажання звільнити націю (колектив, групу). І не варто думати, що загальна згода втратити свободу частково зберігає її через добровільність чи загальність. Тобто важливо розуміти, що часом втілення ідеалу призводить до його протилежності, а невизнання різноманітності людських потреб породжує тиранію.

І. Берлін приходиться до висновку, що «плюралізм, із тією мірою «негативної» свободи, яку він тягне за собою, як на мене, є правдивішим і гуманнішим ідеалом, ніж цілі тих, хто шукає у великих, дисциплінованих, авторитарних структурах ідеалу «позитивного» самопанування класів, народів чи всього людства. Він правдивіший, бо принаймні визнає той факт, що в людини багато цілей, не завжди сумірних, які постійно змагаються між собою» [1, с. 107]. Навіть якщо людина обирає цілі і цінності, усвідомлюючи їх неабсолютність, не маючи гарантій їх тривалості, це не робить їх менш вартісними, а, навпаки, доводить її політичну і моральну зрілість та здатність відмовитися від химерних ідеалів.

Підкреслюючи необхідність розгляду політики через призму моралі, Ісайя Берлін аналізує погляди своїх попередників. Розглядаючи позицію Н. Макіавеллі, який традиційно вважається прибічником ціннісно-нейтрального підходу до співвідношення політики та моралі, І. Берлін вказує на те, що він був не перший, хто вважав безпринципність необхідною рисою для політика. Новизна Н. Макіавеллі полягала в тому, що він припустив наявність різних світів цінностей, тобто визнав їх плюралізм і показав, що ці світи можуть не уживатися між собою, а є кардинально різними. Язичництво виховало в людині жертвність в ім'я держави, майбутнього процвітання, а християнство – релігія аполітична, і, відповідно, вилинула на те, що

люди перестали цікавитися політикою й почали вважати її «брудною справою». «Макіавеллі не засуджував християнські цінності, він просто бачив, що дві ці моралі несумісні і не визнавав всеохоплюючого критерію, який допоміг би вирішити, яке життя більш правильне» [3, с. 14]. Людина сама повинна вирішити, який шлях їй ближче і які цінності вона приймає. І якщо вона обрала для себе шлях політики, то мусить засвоїти для себе певний набір цінностей, які відповідають саме цій сфері і лише тоді вона вважатиметься моральною. «Таким чином, Макіавеллі насправді не протиставляє мораль і політику; він протиставляє політичну етику, яка керує долями держав і правителів, іншій концепції етики, що керує долями людей» [6, с. 349]. З цього випливає, що не існує якоїсь єдиної абсолютної моралі, яка була б мірилом всіх чеснот і за допомогою якої люди могли б оцінювати вчинки один одного. Аналізуючи інтерпретацію Н. Макіавеллі І. Берліном, С. Мендус пише: «запитуючи себе чи сумісна політика з моральними чеснотами (чи можуть політики бути моральними), ми припускаємо, що існує єдина моральність – після чого ставимо собі запитання про те, якою мірою вимоги політики сумісні з вимогами цієї єдиної моральності. Але чому ми переконані, що є тільки один різновид моральної доброти?» [8, с. 98]. І автор припускає, ґрунтуючись на історичних прикладах, що етичні системи дійсно можуть бути різними: якщо в одному суспільстві прославляється хоробрість і активна участь у громадському житті, то в іншому – покірність і відстороненість від політики, і очевидно, що дотримуватися цих двох позицій одночасно неможливо. А це, в свою чергу, дає можливість припустити, що правитель Н. Макіавеллі не є аморальним, просто він дотримується іншої системи цінностей, яка суттєво відрізняється від християнської і те, що для останньої є гріхом, для політичної системи цінностей є найвищими чеснотами. При цьому, ніхто не може дати відповідь на запитання, яка з систем цінностей є кращою, тому кожен з нас, в тому числі і політики, вирішують це для себе і роблять власний вибір.

Крім цього, І. Берлін наголошує на людських можливостях зрозуміти аксіологічні системи різних епох і різних культур. В цьому контексті він осмислює позицію Дж. Віко, акцентуючи на послідовності різних культур, які мають власні соціальні структури, цінності, по-своєму бачать реальність, минуле і майбутнє. Тобто не можна віднайти абсолютний критерій оцінювання різних культур і суспільств, адже зрозуміти їх особливості можна лише в їх власних термінах. Розвинув ці ідеї Й. Гердер, який порівняв національні культури різних країн в різні епохи. У кожній спільноті свій центр тяжіння і свій образ життя. І якщо людина намагається зрозуміти особливості певного суспільства, вона не може користуватися для цього критеріями, зробленими в інший час. І хоча таку позицію іноді називають моральним релятивізмом, проте І. Берлін вважає це хибним. «Віко не вважав, що люди замуровані у своїй власній епосі чи культурі, зачинені в замкнутому просторі, а значить – не здатні зрозуміти інші, глибоко чужі їм суспільства та епохи, чії цінності в корені відрізняються від їх власних. Він був глибоко переконаний: те, що зроблено одним поколінням, можуть осягнути інші» [2, с. 196–197]. Сам Берлін

називає погляди Віко і Гердера плюралізмом, адже вони припускали, що люди різних культур і різних епох здатні зрозуміти одне одного, інша справа, що зрозуміти – не значить прийняти. Основна ідея полягає в тому, що у людей є щось спільне: те, що і робить людей людьми, а цінності можуть відрізнятися і бути неспівставними. Припускається навіть можливість критики цінностей інших культур, адже це є діалогом, неприпустимим є робити вигляд, що ми взагалі не розуміємо цінностей інших суспільств. У світі багато різноманітних моральних принципів і цінностей, проте в будь-якому разі їх є обмежена кількість, тому світогляд людини здатен сприймати й розуміти всі їх, в протилежному випадку їх не можна назвати людськими, вони виходять за ці межі.

Отже, як прибічник етизації політики, Ісайя Берлін виступав проти штучного розділення політики і моралі. Аксіологічний вимір політичного життя втілюється в повсякденній необхідності робити вибір між цінностями й нести відповідальність за цей вибір. Саме розуміння важливості й невідворотності цього процесу максимально раціоналізує вибір, пом'якшуючи його складність і драматичність. Принципово важливим є і здатність людей адекватно ставитися й розуміти вибір інших, незважаючи на відмінності, що свідчить про розвиненість суспільства, його здатності до діалогу. Етизація політики – один з трьох основних шляхів розв'язання моральної дилеми в політиці, проте сама проблема актуальності застосування моральних критеріїв до політики залишається невирішеною, що свідчить про перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Берлін І. Дві концепції свободи // Сучасна політична філософія: Антологія / Упоряд. Я. Кіш: Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – С.56–113.
2. Берлін І. Джамбаттиста Віко і історія культури / Ісайя Берлін // Філософія свободи. Європа / Ісайя Берлін. – Москва: Новое литературное обозрение, 2001. – С.187–205.
3. Берлін І. Стремление к идеалу / И. Берлин // Філософія свободи. Європа. – М.: Новое литературное обозрение, 2001. – 448 с.
4. Берлін І. Чотири есе про свободу: Перекл. з англ. / Ісайя Берлін. – М.: Основи, 1994.
5. Віко Д. Основания новой науки об общей природе наций / Джамбаттиста Віко. – Киев: ИСА, 1994. – 656 с.
6. Гребенник Г. Проблема отношений политики и морали. (Опыт конструирования макиавеллианско-кантианского мета-дискурса) [Текст]: [монография] / Г. П. Гребенник; Одесский национальный ун-т им. И. И. Мечникова. Институт социальных наук. – О.: Астропринт, 2007. – 616 с.
7. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець / Н. Мак'явеллі; пер. з італ. А. Перепада. – К.: Основи, 1998. – 493 с.
8. Мендус С. Політика та мораль / С. Мендус. – К.: Темпора, 2010. – 160 с.
9. Berlin I. Does political theory still exist? / Isaiah Berlin // Concepts and Categories: Philosophical Essays Edited by Henry Hardy With an introduction by Bernard William / Isaiah Berlin. – London: Pimlico, 1999. – P.143–172.

References

1. Berlin I. Dvi koncepcii svobody // Suchasna politichna filosofija: Antologija / Uporjad. Ja. Kish: Per. z angl. – K.: Osнови, 1998. – S.56–113.
2. Berlin I. Dzhambattista Viko i istorija kul'tury / Isajja Berlin // Filosofija svobody. Evropa / Isajja Berlin. – Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie, 2001. – S.187–205.

3. Berlin I. Stremlenie k idealu / I. Berlin // *Filosofija svobody*. Evropa. – М.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2001. – 448 s.

4. Berlin I. Chotiri ese pro svobodu: Perekl. z angl. / Isaja Berlin. – М.: Osnovi, 1994.

5. Viko D. Osnovaniya novej nauki ob obshhej prirode nacij / Dzhambattista Viko. – Kiev: ISA, 1994. – 656 s.

6. Grebennik G. Problema otnoshenij politiki i morali. (Opyt konstruirovaniya makiavelliansko-kantianskogo metadiskursa) [Tekst]: [monografija] / G. P. Grebennik; Odesskiy nacional'nyj un-t im. I. I. Mechnikova. Institut social'nyh nauk. – O.: Astroprint, 2007. – 616 s.

7. Mak'javelli N. Florentijs'ki hroniki. Derzhavec' / N. Mak'javelli; per. z ital. A. Perepadja. – К.: Osnovi, 1998. – 493 s.

8. Mendus S. Politika ta moral' / S. Mendus. – К.: Tempora, 2010. – 160 s.

9. Berlin I. Does political theory still exist? / Isaiah Berlin // *Concepts and Categories: Philosophical Essays* Edited by Henry Hardy With an introduction by Bernard William / Isaiah Berlin. – London: Pimlico, 1999. – P.143–172.

Mishchenko A. M., postgraduate student of the Department of Political Science, Faculty of Philosophy, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kyiv), mishchenkoann@i.ua

Ethization of politics as a way of resolving contradictions between politics and morality in the Isaiah Berlin's conception

The article analyzes the essence of the ethization of politics exemplified by the Isaiah Berlin's conception of value pluralism. It also includes information about ways of resolving conflicts between politics and morality through the recognition of the need to make a rational choice between values. Interdependence of politics and morality is, in Isaiah Berlin's view, the obvious thing and requires analysis in order to resolve all possible contradictions. So, there are many different moral principles and values in the world, but in any case their amount is limited because a person's world is able to perceive and understand all of them, otherwise they can't be called human. And the only way that is able to mitigate the situation of choice – is a way of setting priorities, which should include the rejection of extreme positions.

Keywords: politics, morality, moral dilemma in politics, ethization of politics, Isaiah Berlin.

* * *

УДК 32–327(410)

Прихненко М. І.,
аспірант історичного факультету, Донецький
національний університет ім. Василя Стуса
(Україна, Вінниця), mprikhnenko@gmail.com

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ ЯК «МІСТ» МІЖ «ДВОМА ЗАХОДАМИ»: ДВІ РІЗНІ ГРИ ТОНІ БЛЕРА

Стаття присвячена актуальному питанню політики блеризму, а саме взаємовідносинам Великої Британії зі Сполученими Штатами Америки і Європейським Союзом. Автор ставить за мету охарактеризувати особливості побудови євро-атлантичного вектору зовнішньої політики Великої Британії в період роботи урядів Тоні Блера. Задля досягнення поставленої мети було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, серед яких особливе значення мали порівняльний, типологічний та системний. В статті особливі британсько-американські відносини розглядаються як ідеалістичні, через доволі потужний позитивний імідж США у світосприйнятті політика, який було сформовано завдяки до початку роботи в уряді. Відносини із ЄС розглядаються як реал політика у зв'язку із ситуативністю в процесі побудови співробітництва із Союзом. Також в статті демонструються механізми, за допомогою яких політик намагається подати дані вектори співробітництва в межах однієї ідеологічної і практичної площини.

Ключові слова: Тоні Блер, особливі британсько-американські відносини, ЄС, «транatlантичний міст».

Проблема співвідношення атлантичного і європейського векторів зовнішньої політики Великої Британії й до сьогодні залишається однією з ключових дилем культури стратегічного мислення держави, починаючи з періоду формування біполярної системи міжнародних відносин. Дану проблему концептуально було вперше окреслено Вінстоном Черчілем в «концепції трьох кіл впливу» і

практично інкорпоровано у зовнішньополітичний курс держави в рамках тетчеризму, де Маргарет Тетчер спробувала збалансувати ці вектори політики.

Прихід до влади Нових лейбористів ознаменував собою формування нового підходу до розбудови системи стосунків в трикутнику Сполучені Штати – Велика Британія – Європейський Союз. З одного боку, майже одразу після отримання посади, Тоні Блер підписує Амстердамську Угоду, яку відмовився підписувати його попередник Джон Мейджор, чим засвідчив свою прихильність до поглиблення співробітництва в межах європейського вектору політики. З іншого боку, намір до співпраці ускладнюється розбіжністю щодо подолання євроскептицизму в середині Лейбористської партії. До того ж, «війна з тероризмом» і необхідність захисту ліберальних цінностей робить актуальним розвиток британсько-американського вектору співробітництва і атлантичної спільноти.

В академічному середовищі стосовно розвитку британсько-американських відносин сформувалися два основних підходи: послідовники і скептики. Скептики британсько-американських відносин, аналізуючи витоки атлантизму, прив'язують його появу до початку холодної війни. Тим самим вони аргументують те, що особливі британсько-американські відносини повинні були зникнути із закінченням біполярного протистояння [7]. Послідовники ж навпаки, говорять про те, що ці відносини є невід'ємною частиною політики обох держав і не повинні переглядатися з часом. Аргументація такої позиції базується на спільній англо-саксонській ідентичності, довготривалій історії особистої двосторонньої дружби між американськими президентами і британським прем'єрами, а також, в більшості випадках, схожістю бачення подій що відбуваються на міжнародній арені [9].

Проблематику взаємовідносин із європейською спільнотою, зазвичай, розглядають в контексті ситуативності в питаннях співпраці в рамках конкретних завдань політики. У випадку із блеристськими урядами ситуація ускладнюється розрізненістю поглядів в середині правлячої партії держави [12]. Дана проблема визначається як ключова причина того, що роботу урядів Т. Блера на європейському напрямку характеризують як «період втрачених шансів і можливостей» [22]. Особливу увагу при вивченні європейської політики Лондона дослідники приділяють питанням безпеки і оборони, визначаючи зацікавленість у співробітництві з цього напрямку в період першої каденції Т. Блера на посаді, але спад його інтересу через участь у боротьбі з терором [8].

Мета роботи – охарактеризувати особливості побудови євро-атлантичного вектору зовнішньої політики Великої Британії в період роботи урядів Тоні Блера.

Задля досягнення зазначеної мети було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, серед яких особливе значення мали порівняльний, типологічний та системний. Перший і другий дозволяють встановити сутність й особливості явища, яке вивчається. Системний метод забезпечує розгляд досліджуваного явища в якості цілісної системи, яка, в свою чергу, є підсистемою блеристської моделі зовнішньої політики.